

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
кафедра психології

Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України
лабораторія методології і теорії психології

Сумський державний університет
кафедра психології, політології та соціокультурних технологій

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди
кафедра психології

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
кафедра психології

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
кафедра практичної психології

Гродненський державний університет імені Янки Купали (Білорусь)
факультет психології

Державний педагогічний університет імені
Національної комісії з питань освіти у Кракові (Польща)
кафедра психології

Казахський національний педагогічний університет
імені Абая (м. Алмати, Казахстан)
кафедра загальної і прикладної психології

Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної
роботи НАПН України

Навчально-методичний центр психологічної служби Сумського обласного
інституту післядипломної педагогічної освіти
Академія наук вищої освіти України

95-й річниці від дня заснування Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка присвячується

ОСОБИСТІТЬ У КРИЗОВИХ УМОВАХ ТА КРИТИЧНИХ СИТУАЦІЯХ ЖИТТЯ

МАТЕРІАЛИ

V Міжнародної науково-практичної конференції
28 лютого – 1 березня 2019 року

УДК: 159.923:[316.4(082)+316.613.5]
ББК 88.372я431
О 72

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
навчально-наукового Інституту педагогіки і
психології Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка
(протокол № 7 від 26.02..2019 р).

Редакційна колегія:

Кузікова Світлана Борисівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

Абрамцов Рафал – доктор PhD, завідувач кафедри психології Державного педагогічного університету імені Національної комісії з питань освіти у Кракові (Польща)

Вертель Антон Вікторович – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Єрмакова Наталія Олександрівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

Зливков Валерій Лаврентійович – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач лабораторії методології і теорії психології Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України

Пухно Світлана Валеріївна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

Ракицька Анна Вікторівна – кандидат психологічних наук, декан факультету психології Закладу освіти «Гродненський державний університет імені Янки Купали», (м. Гродно, Білорусь)

Сатова Акмарал Кулмагамбетівна – доктор психологічних наук, професор завідувач кафедри загальної і прикладної психології Казахського національного педагогічного університету імені Абая (м. Алмати, Казахстан)

Сафін Олександр Джамільович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Хомич Галина Олексіївна – кандидат психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди,

Хомуленко Тамара Борисівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди

Щербак Тетяна Іванівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

О 72 Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (28 лютого – 1 березня 2019 року, м. Суми) / Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2019. – 472 с.

Збірник містить матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя», що висвітлюють теоретичні та практичні результати досліджень проблем особистості в контексті її життєвого шляху, в умовах особистісних, міжособистісних і суспільних криз. Особливу увагу приділено питанням збереження психічного здоров'я та надання психологічної допомоги людині в консультативно-терапевтичній практиці.

© Колектив авторів, 2019

Видано в авторській редакції

© СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2019

Ставлення до іншого як до цінності і як до людини – і, в цьому сенсі, як до самого себе – і служить гарантом надійності у встановленні довірчих відносин. Відповідно існує зв'язок між довірою до себе і довірою до іншого. Той, хто здатний ставитися до себе як до самоцінності, як до сувереного активного суб'єкта, той здатний таким же чином ставитися і до інших. Той, хто не боїться довіряти собі, той може довіряти і іншому. Тут важливо зауважити, що найголовнішою характеристикою довіри щодо самостійного соціально-психологічного феномена є міра. Вихід за її межі як по відношенню до себе, так і по відношенню до інших загрожує негативними наслідками. Однак справжня особистісна гармонія полягає в умінні відчувати цей захід і в той же час бути відкритим як світу, так і самому собі і іншим людям.

На думку Т. П. Скрипника довіра виникає і видозмінюється, мається на увазі єдина система «людина-людина», в якій кожен окремий суб'єкт має лише відносно самостійне значення як суверенний автономний суб'єкт активності, бо система «людина – людина» породжує нову онтологію. В даному випадку спрямованість людини в світ спрямована на суб'єктивний світ іншого, на його цінності і смисли. Відображає людину в іншому в кожен момент часу лише те, що для нього актуально і ситуативно має сенс і цінність. У момент взаємодії людей відбувається взаємовідображення тих смислів і цінностей, які є актуальними для них.

Таблиця 1

**Типологія феноменів міжособистісних відносин,
в яких довіра є фоновою умовою**

№	Суб'єкт 1	Суб'єкт 2	Ефект	Феномени міжособистісних відносин
1	Довіра до себе = довіра до іншого	Довіра до себе = довіра до іншого	Діалог	Кооперація, співпраця, взаємовплив
2	Довіра до себе > довіра до іншого	Довіра до себе > довіра до іншого	Гра	Суперництво, конфронтація
3	Довіра до себе < довіра до іншого	Довіра до себе < довіра до іншого	Потреба в саморозкритті	Ризик самовтрати
4	Довіра до себе = довіра до іншого	Довіра до себе > довіра до іншого	Маніпуляція	Примус
5	Довіра до себе = довіра до іншого	Довіра до себе < довіра до іншого	Авторитет	Вплив
6	Довіра до себе > довіра до іншого	Довіра до себе < довіра до іншого	Маніпуляція	Залежність, примус

Отже, взаємодія людей один з одним в кожен момент часу характеризується появою ефекту взаємодії, який створює не тільки спільність, але і здатність формувати феномени міжособистісної взаємодії – від щирого справжнього діалогу до ігрової взаємодії і цинічного маніпулювання. Тому що людина одночасно звернена у світ і на саму себе, тобто в кожен момент часу займає не одну, а дві психологічні позиції: соціальну і особистісну, тому, з одного боку, відображає все, що пов'язано

з її актуальними потребами, інтересами і бажаннями, а з іншого – те, що актуально значимо для нього в конкретному іншому, з яким вона взаємодіє «тут і тепер». Все залежить від тих ціннісних психологічних позицій, які займають кожен із «суб'єктами взаємодії» як по відношенню один до одного, так і по відношенню до самого себе.

Якщо сутність довірливого ставлення зводиться до переживання актуальної значущості (цінності) і апіорної безпеки суб'єкта, з яким передбачається взаємодія, то в соціально-психологічній взаємодії йдеться як про значимість власної особистості та безпеки своєї передбачуваної активності, так і про значимість особистості партнера по взаємодії і безпеки його майбутньої активності.

Лозова Ольга Миколаївна
доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри практичної психології
Київського університету імені Бориса Грінченка

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ ПСИХОЛОГА-ПРАКТИКА У КРИЗОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ

В час трансформації українського суспільства, що характеризується періодичними кризами політичного, економічного, воєнного характеру, провідним завданням закладів вищої освіти, які готують майбутніх психологів, стає забезпечення студентів знанням, розумінням та уміннями, які належать до галузі практичної психології, розвинути компетентності, необхідні для здійснення подальшої самостійної роботи.

В руслі виконання цього завдання викладачами кафедри Київського університету імені Бориса Грінченка було переосмислено структуру і зміст компетентностей психолога в сенсі наближення їх до європейського психологічного стандарту, який передбачено у двох документах: стандарту EuroPsy – Європейського сертифіката з психології та основних компетентнісних засад проекту «ТЮНІНГ». Обидва документи регламентують вимоги до академічної та практичної підготовки психологів, дотримання ними професійних етичних норм, підтримання високого рівня компетентності психологів. Результатом цієї роботи стало укладання «Освітньо-професійної програми підготовки магістра практичної психології».

Компетенції практичного психолога узгоджувалися з EuroPsy та ТЮНІНГ в частині зафіксованих в останньому функцій та компетенцій психолога. При цьому загальні компетенції практичного психолога, фахові когнітивні та фахові практичні компетенції стали напрацюванням кафедри практичної психології Київського університету імені Бориса Грінченка. Наприклад, «діагностична оцінка» як функція психолога, за EuroPsy, реалізується через компетенцію «індивідуальна, групова, організаційна, ситуаційна психодіагностика». Загальна компетенція «здатність навчатися» в

Освітній програмі підготовки ця компетенція конкретизується у двох професійно значущих компетентностях – когнітивній «навички аналізу, синтезу, узагальнення та інтерпретації результатів психологічної діагностики» та практичній – «уміння застосовувати діагностичні методики, адекватні досліджуваній психічній реальності та завданню вирішення науково-прикладної проблеми»

Комплекс дисциплін навчального плану забезпечує реалізацію низки вимог до професіоналів цієї галузі, передбачаючи опанування студентами:

- культурою психологічного мислення; здатністю виділяти та оцінювати основні психологічні та психотерапевтичні концепції виникнення психологічного неблагополуччя особистості;
- здатністю демонструвати знання проявів та генези особистісних розладів, на підставі знання виокремлення напрямів і течій сучасної психології, а також актуальних психологічних проблем, здійснення їх системного аналізу;
- знаннями основних психологічних аспектів кризової психології (форм та методів роботи кризового психолога);
- технологією діагностики травматичного стресу, посттравматичного стресового розладу при наданні психологічної допомоги особистості в переживанні горя;
- здатністю до аналізу, оцінки та врахування ментальності клієнта у консультативному процесі;
- здатністю застосування основних сучасних методик короткотривалої психотерапії;
- здатністю організувати та здійснювати процедуру емпіричного дослідження, систематизувати його результати;
- умінням доречного застосування тренінгових методів, розробки тренінгових програм;
- умінням планування та проведення психологічної експертизи в різних галузях психології адекватно запиту замовника, меті та завданням;
- навичками психологічного супроводу батьківства та формування батьківської компетентності;
- здатністю обирати доречну стратегію психотерапії на підставі аналізу власних базових і додаткових компетенцій у галузі психосоматичного профілю;
- здатністю реалізувати в психологічному консультуванні та психокорекційній роботі різні методологічні підходи щодо профілактики, попередження та подолання проявів віктимної поведінки у суспільстві;
- здатністю демонструвати інноваційні підходи до власної освіти й діяльності, здатністю постійно опрацьовувати значний обсяг нової інформації із застосуванням інтелектуальних технологій;
- навичками психолого-просвітницької діяльності;
- навичками організувати професійну самоосвіту, самовиховання та самоменеджмент.